

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 2, Article Number: 4C0042

HUMANITIES

Received: April 2009

Accepted: March 2010

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

Sezgi Saraç Süzer

Başkent University

hsarac@baskent.edu.tr

Ankara-Turkey

İNGİLİZCENİN YABANCI DİL OLARAK KULLANIMINDA TOPLUMEDİM HATALARI

ÖZET

Toplumdilbilim, yabancı dil kullanım hatalarını iki grupta inceler. Bunlar dil-edim ve toplumedim bilgisinin yetersiz ya da yanlış kullanılması durumundan kaynaklanan hatalardır. Toplumedim ifadelerin sosyokültürel boyutunun öğrenilmesi yabancı dil kullanımında yeterlik ve anlaşılabilirlik için şarttır. Dolayısıyla, bu çalışmada ilgili alt başlıklar olarak yabancı dil kullanımında söylem davranışı ve sözcük seçimi incelenecektir. Bu çalışma, ilgili alanyazın taraması ile birlikte, yeni mezun İngilizce öğretmenlerinin dil kullanımı üzerine deneyimlerinden elde edilen nitel veriler ışığında konunun bir incelemesini sunmayı amaçlamaktadır. Tüm bilgiler doğrultusunda, Yüksek Öğretim Kurumu tarafından 2006-2007 Güz döneminde uygulamaya koyulan İngilizce Öğretmenliği Lisans Programının edebiyat dersleri bağlamında bir değerlendirilmesi de sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumdilbilim, Edim-Dilbilim, Söylem Davranışı, Sözcük Seçimi, İngilizce

SOCIOPRAGMATIC FAILURES IN USING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

ABSTRACT

In sociolinguistics, failure in using a foreign language is grouped into two different categories which are pragmalinguistic failure and sociopragmatic failure caused by insufficient or incorrect language knowledge. Learning the relevant social and cultural aspects of sociopragmatic usages is a prerequisite to achieve language competency and intelligibility. In this study, it is aimed to review the related areas of sociopragmatics that are speech-acts and vocabulary selection in detail. It is targeted to present the literature review by exemplifying and supporting with qualitative data received from newly graduate English teachers' experiences of language use. In the light of related literature and collected data, some suggestions on the curriculum of English Language Teaching Programme in use since 2006-2007 academic year will be proposed in the conclusion part.

Keywords: Sociolinguistics, Pragmalinguistics, Speech-Act, Vocabulary Selection, English

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Toplumdilbilim (sociolinguistics) açısından yabancı dil kullanımındaki hatalar dil-edim (pragmalinguistic) ve toplumedim (sociopragmatic) bilgisi olarak iki gruba ayrılabilir. Dil-edim hataları genel olarak dilbilgisi kurallarının doğru kullanılmamasından kaynaklanmaktadır ve toplumedim kaynaklı hatalara oranla çeşitli öğretim yöntem ve teknikleriyle telafisi daha kolay olmaktadır. Ancak, toplumedim kaynaklı hatalar ya da yanlış anlaşılmalarda dil kullanımında anlamsal açıdan uygun olmama durumunu işaret eder. Kullanım dilindeki sosyal durum, yapı ve şartlar uygunluğu belirleyen etkenlerdir (Thomas, 1983). Genellikle bu tip hataların kaynağı iki dil arasındaki kültürel farklılıkların dil kullanımına olan yansımalarıdır, dolayısıyla düzeltilmeleri ya da değiştirilmeleri oldukça güçtür. Eisestein ve Bodman'ın (1986) bu konudaki çalışmalarında, yabancı dilde yazılı olarak minnettarlık bildirmedeki dil kullanımlarının hem dil-edim hem de toplumedim hataları içerdiğini, ancak toplumedim hatalarının çok daha fazla olduğunu saptamıştır. Bu tür hatalarda sosyokültürel boyutun büyük bir etkisinin olduğu, hatta hata kaynağını oluşturduğu belirtilmiştir.

Toplumedim yeterliğin oluşumunda birçok değişken rol oynamaktadır. Konuşmaya katılanların değişkenlik gösteren beklentileri, kişisel yargıları, kültürel değerleri bu kavramı oluşturan unsurlardandır. Farklı toplumların, konuşmacı ve dinleyici açısından sosyal mesafe, sosyal güç dengesi, izinler ve yasaklar açısından farklı algılamaları ve değerlendirmeleri vardır (Takahashi ve Beebe, 1993; Blum-Kulka ve House, 1989; Olshtain, 1989, Alagözlü ve Büyüköztürk, 2009). Bu nedenledir ki, toplumedibilim, edimbilimin (pragmatics) sosyolojik yönü olarak tanımlanmaktadır ve iletişimde bulunanların sosyal algılamalarını ve yorumlarını kapsamaktadır (Leech, 1983). Aynı toplumu oluşturan bireylerin bile değerlendirmeleri ve anlam yüklemeleri söylem davranışının içeriğine göre değişkenlik gösterir. Ayrıca, söylem davranışında kullanılan dilin yeterlik ve anlaşılabilirlik seviyesi de toplumedim temellerine dayanmaktadır. Dilde toplumedim yeterlik, konuşmaya katılanların sosyal değişkenlere göre konuşma stratejilerini ayarlayabilmeleriyle doğrudan ilgilidir (Harlow, 1990). Toplumedim yeterlilik, dil kullanımının farklı durumlara ilişkin uygunluğunu içermektedir. Fraser'in (1990) belirttiği gibi sözlü iletişim davranışlarında, duruma uygun düşen stratejilerin seçilmesini zorunlu kılan bir 'sözlü iletişim sözleşmesi' vardır. Bundan ötürüdür ki, toplumedim yetersizlik iletişimde başarısızlığa yol açmaktadır. Canale (1983) yaptığı toplumedim yeterlik tanımını, sözel ifadelerin kullanıldığı durumların farklılığına göre anlaşılabilirlik ve uygunluk seviyesi olarak yapmıştır. Böylece, toplumedim yeterliğin seviyesindeki düşüklük iletişimde başarısızlığa yol açar ve tüm bunlar dile yabancı kişinin sözel iletişiminde, durumlar bağlamında gerekli olan kullanımları yerine getirememesine neden olur. Bu sözlü iletişim davranışlarına özür dilemek, teklifte bulunmak, geri çevirmek, minnettarlık bildirmek v.b. durumlar örnek olarak verilebilir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma, toplumedim bilgisinde yetersizlikten ötürü meydana gelen dil kullanım hatalarını inceleyebilmek için toplumedim kullanımlarının detaylı bir alanyazın incelemesini nicel araştırma bulgularıyla birlikte sunmayı amaçlamaktadır. Toplumedim bilgisinin

altbaşlığı olan sosyokültürel faktörler, örnek ve açıklamalarıyla sıralanacaktır. Dilde ifadenin kültür bilgisiyle yakın bir bağının olduğunun altını çizen ve çalışmada açıklanacak olan öğelerden bazıları; söylem davranışı, sözcük seçimi, yasak/ayıp sözcükler, üstü kapalı anlatımlardır. İngilizceyi Türkiye’de yabancı dil olarak öğretecek olan öğretmenlerin sosyokültürel faktörlere dair bilgi yeterliğinin önemli olduğu göz önünde bulundurularak, mevcut İngilizce öğretmenliği lisans müfredatının içeriğine dair değerlendirmeler sunulmuştur.

3. YÖNTEM (METHOD)

İngilizce öğretmenliği mezunu olan ve dil öğrenme sürecinde hedef dil ortamında (Amerika ve İngiltere) yaşadıkları toplumedim bilgisine dair deneyimlerini aktarmaları istenen beş Türk öğretmenden nitel araştırma yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Öğretmenlere, alanyazın taraması sonucu listelenen, toplumedim hatalarına sebep olan sosyokültürel öğeler, sıralanmış ve bir örnekle açıklanmış olarak sunulmuştur. Katılımcılar, listeyi sırasıyla inceleyip, deneyimledikleri benzer durumlara dair bilgi vermişlerdir. Kayıt edilmek yoluyla toplanan veri daha sonra incelenmiş, uygunluğu araştırmacı tarafından değerlendirilerek çalışmada sunulan alanyazın taramasına ilgili örnekler olarak eklenmiştir.

4. Toplumedim Hatalarının Kaynakları (Sources of Sociopragmatic Failures)

Dilde toplumedim yetersizliğin sebebi olarak sadece bir etken belirlemek mümkün değildir. Farklı etmenlerin biraraya gelmesiyle kullanımda başarısızlık veya hatalar oluşmaktadır. Kawate-Nierzejewska (2003) yetersiz dil kullanımının sosyal bağlamını açıklamak için üç farklı alan belirlemiştir. Bunlar: dilbilgisel, sosyokültürel ve sosyopsikolojik kaynaklı sebeplerdir ve genellikle kişinin anadili, anakültürünün etkisi ve özellikle de öğrenilen dilin yapısı ve kültürü konusunda yeterliğin seviyesi etkili olmaktadır. Farklı diller dil-edim (pragmalinguistic) bağlamında ne kadar değişkenlik gösterirse gösterebilir, değişmeyen bir kural olarak tüm diller toplumedimbilim kurallarına göre kullanılır (Hurley, 1992). Ancak, toplumedim kuralları da dilbilgisi kuralları gibi diller arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bundan ötürüdür ki, yetersiz ve anlaşılamayan dil kullanımına sebep olan toplumedim kaynaklı hatalar temel olarak iki sebepten kaynaklanır. Bunlar sosyokültürel ve sosyopsikolojik temelli sebeplerdir. Anadil kültürü ve yabancı dil kültürü arasındaki kullanım farklılıkları, kişinin yabancı dili kullanırken yetersiz kaldığı ifadelerde anadilinden yanlış kültürel aktarımlar yapmasına sebep olmaktadır. Yabancı dilde bilinmeyen kültürel öğelerin anadilden çeviri yaparcasına, bire bir ve yabancı dilde karşıılığı olmayan ifadelerin alınarak kullanılması toplum edim hatalarını ortaya çıkarır. Yabancı dil olarak İngilizce konuşan bir Türkün, kültürel farklılıklardan ötürü söylem davranışı hataları çok çeşitlidir. Anadil ve kültürün yeni dile etkilerinden ötürü, Türk konuşmacılar bazı durumlarda hataya düşmekte ve kullandıkları dilin anlaşılabilirliği tehlikeye girmektedir.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

5.1. Toplumedim Hatalarına Sebep Olan Sosyokültürel Nedenler (Sociocultural Reasons Causing Sociopragmatic Failures)

Kültürler arası iletişimde kişi eğer yabancı dilin sosyal ve kültürel değerlerini yeterince bilmiyorsa ve dili kullanırken bağlamsal açıdan uygun stratejileri uygulayamıyorsa toplumedim hataları oluşmaktadır (Harlow, 1990; Kasper, 1997; Eisenstein and Bodman, 1986). Konuşma stratejilerindeki çeşitlilik, düşünceleri etkili ifade etme gerektiren durumların çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu ifade durumları sosyokültürel açıdan dil kullanımında söylem davranışları ve sözcük seçimiyle oluşmaktadır.

5.2. Söylem Davranışı (Speech-Act)

Söylem davranışlarının uygunluğunda toplumedim etkenlerin önemi dil-edim etkenlerden daha fazla öne çıkmaktadır. Olshtain (1989) çalışmasında İbranice, Amerikanca, Kanada Fransızcası ve Almanca dillerinde özür dileme stratejilerini incelemiş ve tüm bu dillerde deneklerin cevaplarında benzer strateji çeşitleri olduğunu saptanmıştır. Ancak, diller karşılaştırmalı olarak incelendiğinde bu cevapların aslında kullanıldıkları durumlar ve sıklık bakımından çok farklılık gösterdiği açığa çıkmıştır. Bu çalışmanın sonucunda da bir seviyeye kadar dilin dil-edim unsurlar bakımından etkin kullanımının mümkün, ama toplumedim açısından kullanımının tamamen bilgi ve deneyim gerektirdiği görülmektedir.

Hedef dilin toplumedim ve kültürel altyapısı hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan dil öğrencisinin anadilinden alıntılar yapması kaçınılmazdır. Bu durum, aslında ilk dilin ikinci dilin becerilerine olumsuz şekilde müdahale etmesi değildir. Daha çok, kişinin yabancı dilde yetersiz kaldığı durumlarda eksik kalan kısımları ilk dil ile tamamlama eğilimidir (Newmark, 1966). Ancak, anadilindeki ifadeleri yabancı dilde aynen, bire bir çeviri yaparcasına uygulayan kişi malesef dilde anlaşılabilirliğini yitirmektedir. Olshtain ve Cohen (1991) tarafından yapılan bir araştırmada veri toplama aracı olarak, İngilizcede sekiz özür dileme durumu belirlenmiştir. 44 kişilik, yirmili yaşlarda üniversite öğrencilerinden oluşan denek grubundan, 12 kişinin ana dili İngilizcedir ve ilgili özür dileme durumlarında ne tür ifadelerin kullanılabileceği konusunda veri sağlamışlardır. Geriye kalan, ana dili İbranice olan 32 kişilik gruptan, yine 12'sinden aynı durumlarda İbranicede nasıl özür dileneceğine ilişkin bilgi alınmıştır. 20 kişilik üçüncü grup ise orta seviye İngilizce öğrencisidir. Herbir durum bu 20 kişiye birer paragrafta özetlenerek verilmiş ve araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilen bir diyalogda nasıl özür diledikleri kaydedilmiştir. Sonuçlara göre dil hataları kültürel farklılıklara dayanmakta ve uygun ifade stratejilerinin bilinmemesi durumunda kişinin bu açığı kapatmak için ana dilinden direkt alıntı yaptığı görülmektedir.

Yabancı dilin kültürünü bilmemek ve kişinin bilmediğini kendi dilinde olan şekliyle uygulaması söylem davranışlarında hata olarak açığa çıkmaktadır. Hurley'in (1992) çalışmasında belirttiği üzere, diğer dilleri konuşanlarla kıyaslandığında, söylem durumlarında İngilizlerin konuşmaya katılan karşıdaki kişinin yaş ve sosyal durumuna göre dil kullanımlarını daha az değiştirdikleri gözlenmektedir. Bu konuda Türkçede varolan örneğin 'sen' ve 'siz' ayrımı ve bunların kullanım durumlarının farklılıkları İngilizcede bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan yeni mezun

İngilizce öğretmeni Zehra'dan alınan görüşlerde de bu hususta paralel bir noktaya işaret edilmiştir. Kendisi ilk yurtdışı seyahatine dair anılarını aktarırken, yanında kaldığı ailenin bireylerinin yaşları ne olursa olsun birbirlerine ilk isimleriyle hitap ettiğini ve bunu çok yadırgadığını belirtmiştir. Özellikle kendisi gibi yirmili yaşlarda olan evin ferдинin annesine ismiyle hitap etmesi ve kendisinden de aile bileylerini yine isimleriyle çağrılmalarını istemeleri ona 'değişik' gelen bir nokta olmuştur.

Tannen ve Öztekin (1981) kültürel farklılıkları ve bu farklılıkların söylem durumlarına yansımalarını vurgulamakta ve belirli durumlarda kullanılan ifade formülleri olduğunu işaret etmektedirler. Çalışmalarında, İngilizceye kıyasla Yunanca ve Türkçede örneğin cenazede söylenmesi zorunlu daha fazla ifadenin bulunduğunu aktarmaktadırlar. Yine Zehra'dan alınan görüşlerde, İngiliz öğretmenin yakın zamanda akrabasını kaybettiğini söylediğinde, Zehra'nın ilgili söylem durumu dikkatini çektiği bilgisi bulunmaktadır. Anlatımında: "Dikkatimi çeken bunu duyanların 'sorry' (üzgünüm) ifadesini kullanması oldu, başın sağolsun demek istedim ama senin için üzuldüm diyenleri duyunca ben de aynı şeyi kullandım ama içim hiç de rahat etmedi" demıştır. Zehra İngiltereye gitmeden önce toplam on bir sene İngilizce öğrendiğini ama bu gibi bir durumda eğer çevreden gelen tepkileri duymasa aslında ne denilmesi ve nasıl denilmesi gerektiğini öğrenmediğini söylemiştir.

Kaşılaştırmalı çalışmalar, milletler arasındaki kültür farklılığının ifadede anlaşılabilir olmayı da tehlikeye soktuğunu göstermektedir (Richards ve Sukwiat, 1983; Beebe ve Takahashi, 1989; Scarcella, 1979). Türk kültüründe 'hayır' ifadesinin söylem durumlarında anlamı kabalaştırdığı ve sertleştirdiği ihtimaline dayanarak, genel bir gözlem olarak Türk konuşmacıların kendilerine yapılan teklifleri 'hayır' ifadesini kullanmadan geri çevirdiği görülmektedir. Yapılan bir öneriyi geri çevirme söylem davranışında, kendi dilindeki ifade biçimini İngilizceye uygulayan bir konuşmacı aşağıdaki diyaogla örneklendirildiği gibi ifadesinde yanlış anlaşılabilir ve hatta karşıdaki kişi tarafından anlaşılabilir:

English Speaker: Would you like another piece of cake?

Turkish Speaker: Thanks.

English Speaker: Thanks what? Would you like or not?

İngiliz Konuşmacı: Bir dilim daha kek ister misiniz?

Türk Konuşmacı: Teşekkürler.

İngiliz Konuşmacı: Teşekkürler ama ne? İster misiniz, istemez misiniz?

Araştırma kapsamında görüşme yapılan başka bir kişi olan Mehmet de deneyimlerini aktarırken, dil kullanımından ötürü niyetinin yanlış anlaşıldığı bir durumu paylaşmıştır. Mehmet görüşmede kendi yaşıtı olan arkadaşıyla çok yakın olduğunu belirtmiştir öncelikle. Ders bitiminde birlikte sınıftan ayrılıyorlarken, en son arkadaşının ayrılacağını farkına vardığını ve bir hatırlatma olarak 'Turn off the lights' (ışıkları kapat) dediğini ancak arkadaşının bunu bir emir gibi algıladığını ve 'Turn off the lights, please' (ışıkları kapat lütfen) diyerek ve özellikle de 'please' (lütfen) sözcüğüne vurgu yaptığını anlatmıştır. Mehmet'in gerekçesi toplumedim hatalarını özetler nitelikteydi: "Ben Türk arkadaşına 'ışıkları söndür' desem yanlış anlamaz, onun beni yanlış anlaması beni çok şaşırtmıştı. Daha sonra

İngilizlerin ne kadar çok 'please' (lütfen) sözcüğünü kullandıklarına dikkat etmeğe başladım ve Türkçeden çok daha fazlaydı."

Söylem davranışlarında yanlış anlaşılmaya bir başka örnek de diğer bir katılımcı Eda'dan gelmiştir. Amerikalı arkadaşının kendisi hakkında söylediğini onaylamak isterken hatalı anlaşıldığını aktardı: "Arkadaşım Türk olduğumu biliyordu ve yemek yerken "You don't eat pork" (domuz eti yemezsin) ifadesini soru vurgusuyla söyledi. Ben de bunu onaylamak ve aynı zamanda cevap vermek için "Yes" (evet) diyerek cevap verdim. Hemen sonra anladım ki olumsuz olan bu ifadeyi onaylamam için yine olumsuz ifade kullanmam gerekiyordu ve "No" (hayır) diye cevaplamalıyım."

Bu durumun tam tersi olan yabancı dildeki ifadelerin dili öğrenen kişi tarafından yanlış anlaşılması da rastlanılan bir durumdur. Wolfson'un da (1981) araştırmasında değindiği gibi, yabancı bir dil kullananların kalıplaşmış söylemsel ifadeleri anlamakta zorlandıkları veya tamamen yanlış yorumladıkları görülmektedir. Amerikalıların repertuarında bulunan ayrılma söylem davranışlarından 'See you' (görüşmek üzere) ya da 'Take care' (kendine iyi bak) ifadeleri kullanılmaktadır. Ancak yine aynı durumda kullanılan ifadelerden 'We must have lunch together some time' (bir ara yemek yemeliyiz) ve 'Let's do lunch' (yemek yiyelim) davranışlarının gerçekten yemek yeme daveti olarak anlaşıldığı Wolfson (1981) tarafından işaret edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden iki tanesi Amerikada bulunmuştur. Bu iki kişiye bu konuyla ilgili fikirleri sorulmuş, kendilerinin de yanlış anlayıp anlamadıkları öğrenilmiştir. Bir katılımcı kendisinin Amerikaya gitmeden önce bursu veren makamda görevli kişilerce Amerikan kültürüne dair bir ön tanıtım programına katıldığını ve bu tanıtımda aynı konunun geçtiğini belirtmiştir. Amerikaya gitmeden önce konunun garip geldiğini ancak ilk defa gerçekten kendini böyle bir diyalog içinde bulduğunda bu bilgiyi alması büyük ihtimalle hata yapacağını belirtti. Diğer katılımcı ise bunun doğru bir gözlem olduğunu hatta bu ifadeyi her duyduğunda 'Okay but when?' (tamam ama ne zaman?) diye cevap vermek istediğini anlattı.

Tüm bu bulgular işaret etmektedir ki yabancı bir dil öğrenen kişi anadilinden kaynaklanan bir toplumedim dağarcığına sahiptir. Diğer dillerde de aynı durum geçerlidir. Ortak ya da benzer ifadeler yine benzer söylem durumlarında kullanıldığında sorun çıkmazken, farklılık gösteren ifadeler iletişimde hatalara yol açmaktadır. Anadilimizin toplumedim kuralları, yabancı dilde alışık olmadığımız söylem durumlarında devreye girmekte, hem dil kullanımında hem de ifadeleri anlamamızda kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyokültürel farklılıktan oluşan dil kullanım hatalarına bir başka sebep de sözcük seçimi ve kullanımımızdır.

5.3. Sözcük Seçimi (Choice Words)

Uygun sözcük seçimi toplumedimbilimden çok edimdilbilimin alanına girmektedir. Ancak aynı zamanda görülmektedir ki sözcüklerin yananamlarıyla kullanımı bir toplumun tarihi ve kültürel geçmişinin dile yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun ortak geçmişi ve paylaşımı dile yansımakta, gerçek anlam dışında yüklemeler kültürü yansıtmaktadır. Kültürel öğeler ve değerler sadece söylem davranışlarında değil, sözcük kullanımı ve seçiminde de rol oynamaktadır. Yabancı bir dil kullanırken kullanılan dilin seviyesi arttıkça duruma uygun düşen sözcüğü seçme ve alt anlamları anlayabilme yetisinin de artması gerekmektedir. Kültürel açıdan önem taşıyan birçok kullanım sıralanabilir. Bunlar: yasak

sözcükler, argo, örtmece, yananlam, atasözleri ve deyimler olarak gruplandırılabilir.

5.4. Argo, Yasak Sözcükler ve Örtmece (Slang, Forbidden Words and Euphemism)

Argo, dile yeni sözcükler eklenmesini sağlayan önemli kaynaklardan bir tanesidir. Argo sözcüklerin çoğunun kullanımı geçicidir ve kullanılmaya başlandıktan bir süre sonra kaybolurlar. Kimisi de tutunur ve dilde kalıcı olur. Tıpkı bilim ve teknolojinin gelişmesiyle dile eklenen ifadeler gibi değişen gereksinmelere, yeni ifadelere olanak sağlarlar. 18. yüzyılda argo terimi çıktığında, serseri, hırsız, işsiz güçsüz insan olarak örneklendirilebilecek, alt sınıf insan grubuyla ilişkilendirilmekteydi. Ancak bugün, birçok farklı grup insanın kendine ait deyimleri ve sözcük kullanımları bulunmaktadır. Argo artık dilin günlük kullanım ifadelerini kısa yoldan karşılayan bir amaç da içermektedir. 'Cool' (şahane, harika, hoş), 'have got' (sahiplilik belirtir), 'awesome' (harika, müthiş), 'give me a break' (beni rahat bırak), 'chill out' (sakinleş), 'weird' (garip) vb. ifadeler dilde yer etmiş, günlük kullanımı çok sık olan örneklerden bazılarıdır (www.writingenglish.com/slang.htm). Mehmet yurtdışındaki deneyimlerinden bahsederken, daha ilk günlerde arkadaşının 'where are you headed?' sorusuyla karşılaştığını 'where are you going?' (nereye gidiyorsun) ifadesiyle eşanlamlı olduğunu bilmediğinden ötürü anlayamadığını anlattı. Sence neden anlayamadın diye sorulduğunda da bu ifadeyi daha önceden duymadığını ve head (kafa) sözcüğünün bu anlama gelebileceğini hiç tahmin edemediğini söyledi.

Bazı sözcükler diğerlerine oranla daha rahatsız edici bulunur ve konuşmacılar ifadelerinde daha başka sözcükler tercih eder. Bu yasak sözcükler kötü ve çirkin adledilir ve bunları kullanmamak, yerine başka ifadeler bulmak ciddi bir çaba gerektirir. Anadil kullanıcıları artık bu uygulamaları içselleştirse de yabancı dil kullanıcıları bilinçli sözcük seçimi yapmak zorundadır. Kültüden kültüre değişen yasak sözcükler her dilde yer almaktadır. Amerikalılarda bir zencinin başka bir zenciye kökeniyle ilgili olarak hitap ederken 'nigger' sözcüğünü kullanması genellikle rahatsız edici bulunmazken, bir beyazın bir zenciye 'African American' (Afrika kökenli Amerikalı) ifadesinin yerine 'nigger' (zenci) ile hitap etmesi hoş karşılanmamakta, genellikle aşağılama, ırksal ayrımcılık ve hakaret olarak algılanmaktadır. Freud (1957) yasak sözcükleri insanlığın büyük ihtimalle en eski yazısız kanunu olarak tanımlar ve bu kullanımların dini ya da ahlaki sınırlamalardan kaynaklanmadığını tarihi olarak dinlerin çıkışından daha da eskiye dayandığını ifade eder. Bu ifadeler yasakları ve insanı rahatsız eden unsurları işaret eder ve eski dönemlere, insanlığın korkularına dayanmaktadır. Bugün İngilizcede birçok yasak sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin ifadede yumuşatılmış haline örtmece (euphemism) denilmektedir.

Sözcükler rahatsız edici anlamlar taşıdığına daha uygun olan başka ifadelerle değiştirilip 'örtmece' yapılır. Death (ölüm) İngilizcede yasaklı bir sözcüktür. Bunun sebebi de, herkesi bekleyen kaçınılmaz bir sonun varolması göz ardı edilmek istenir. İngilizler konuşmalarında ölüm sözcüğüne yer vermemek için çeşitli mecazlar tercih edilir. Bunlar "the final sleep," "the last sleep" (son uyku) ya da öte tarafa geçmek (passed

on, crossed over) veya sessiz çoğunluğa katılmak (joint the silent majority) ifadeleridir (O'Hara, 1993).

5.5. Yananlam (Meaning)

Kavramsal anlama ek olarak, duygusal anlam bulunmaktadır. Bazen benzer ya da eşanlımlı sözcükler farklı yananlamlar taşıyabilmektedir. Bu yananlamlar kişilerin tutumları ve yaratmak istedikleri etkiye göre kullanılmaktadır. Wilkins'in de (1972) belirttiği gibi, yananlam dil kullanıcılarının tutumu ve sözcüğe yansıttığı duygusal tepkiden kaynaklanmaktadır. Sözcükler, sosyokültürel çağrışımlarda bulunabilmektedir. İngilizcede "Joanna is a single woman" (Joanna bekar bir kadındır) ifadesi "Joanna is a spinster" (Joanna bir kız kurusudur) ifadesinden farklıdır ve "spinster" (kız kurusu) sözcüğü birçok yargıya ve duygusal çağrışıma etki yapan bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır (Gairns and Redman, 1986). Rivers'in alıntısında (1981) Osgood'un belirttiği üzere, kişiler için sözcüklerin tam anlamı bu sözcükleri öğrendikleri ve sözcüklere maruz kaldıkları ortamlarda edindikleri farklı deneyimlerin toplamıdır. Bundan ötürüdür ki, "black" (siyah) sözcüğüne verilen ilk anlam düzanlamdır ancak "I am in the black" (siyahtayım/siyah içindeyim) derken kişinin borç içinde olduğuna ilişkin anlam, sözcük anlamına eklenen kültürel ve kullanımsal eklemeleri işaret etmektedir. Başka bir örnek olarak, "woman" ve "chick" Kuzey Amerika toplumunda düzanlam olarak "kadın" ifade etmektedir. Fakat "chick" rahatsız edici yananlamlar içermekte ve "woman"daki yansız, doğal kullanım olumsuz etkiler kazanmaktadır.

İngilizce öğretmenlerinin en sık karşılaştığı ve düzeltmeye çalıştığı durum, öğretmene Türkçede kullandığımız 'öğretmenim' ya da 'hocam' kullanımına benzer şekilde 'teacher' (öğretmen) diye hitap edilmesi durumudur. Bunun aksi olarak da İngilizcede kullanılan 'professor' (hoca, öğretmen) ifadesinin, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen Türkler tarafından yanlış anlaşılmasıdır. Araştırmada deneyimleri alınan bir başka katılımcı da, Amerika'da üniversite ortamında genç ya da yaşlı bütün öğretmenlere 'professor' denildiğini duyunca, tüm bu öğretmenlerin profesör ünvanının olduğunu düşündüğünü ve özellikle de genç öğretmenlerin nasıl olur da bu kadar erken profesör olduğunu merak ettiğini anlatmıştır. Ancak ilerleyen günlerde, öğrencilerin öğretmenler için kullandığı 'professor' ifadesinin 'öğretmenim', 'hocam' yananlamını taşıdığını anladığını aktarmıştır.

5.6. Atasözleri (Proverbs)

Atasözlerini Summers (1987) herkes tarafından bilinen, genellikle kısa ve yalın bir dille söylenen bilge sözler olarak tanımlar. Bu kısa ama öğretici sözler toplumun ortak geçmişini, deneyimlerini ve kültürünü yansıtmaktadır. White (1987) atasözlerinden, doğrudan ifade edilmeyen direktifler olarak bahseder ve öneri, tavsiye, emir vb. anlamlar içerdiğini belirtir. En önemli özelliklerinden biri de toplumsal mesajı verebilmek için genellikle mecazi imgeler kullanılmasıdır. Ancak bu mecazi betimlemeler, kültürel öğeler taşıdığından, kültüre yabancı birisinin bunları anlaması ve kullanması zorlaşmaktadır.

Bir atasözünü anlamak için, o atasözünde kullanılan sözcüklerin anlamlarından daha fazlasını bilmek gerekmektedir ki asgari sözcük ile azami anlatım anlaşılabilirsin. 'It only takes an apple to spoil the barrel' (fıçıyı bozmak için bir elma yeterlidir) sözü kültürel bakış

açısını, yaşanmışlıkları ve çıkarılan derslerin tüm anlamlarını taşımaktadır. 'You cannot judge a book by its cover' (kapağına bakarak bir kitabı yargılayamazsın) sözü de önyargıların ve erken verilmiş kararların yanlışlığını, görüntü ile gerçeğin belki de örtüşmeyeceğini anlatır. Türkçede bire bir çevirisi ile aynı kullanımı olan İngilizce deyimler, öğrencilerimiz için genellikle çok da sorun yaratmamaktadır. Ancak yeni bir dili öğrenenler anadilinde karşılığını bulamadığı ifadelerde zorlanmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Yabancı dil öğrencisinin toplumsal dil kullanımını öğrenebilmesi için, ilgili alanyazın hedef dildeki orijinal metinlerin okunması ya da dinlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle ileride İngilizce öğretmenliği yapacak olan lisans öğrencilerimizin, toplumdaki kullanım öğelerini içinde bulunduran yazılı veya sözlü metinleri incelemeleri gerekmektedir. Günümüzde öğrenci değişim programlarının üniversitelerde yaygınlaştırılmaya çalışılmasıyla, öğrencilerimizin yabancı dili kendi ortamında / ikinci yabancı dil ortamında öğrenebilme imkanı doğmuştur. Ancak hala yurtdışına gidebilen öğrencilerimizin oranı genelle kıyaslayınca çok düşüktür. Ülkemizde, İngilizce yabancı dil ortamında öğrenilmek durumundadır. Bu koşul, İngilizce öğretiminde göz önünde bulundurulmalı ve gerçek dil kullanımını gösterebilmek için gerçek kaynaklar kullanılmalıdır. Edebiyat derslerinde öğrencilerin okumaya ya da dinlemeye fırsat bulduğu özgün metinler, dil kullanımı ve bu kullanımın geçtiği bağlamı işaret etme açısından en zengin metinlerdir. Kısa öykü ve drama derslerinde, dilin toplumdaki ve kültürel öğeleri zahmetsiz biçimde zaten metinlerde yer almaktadır. Şiir dersinde ise dilin sanatsal kullanımı, sözcüklerin farklı anlamları, kültürel bakış açısı öğrenciye kazandırılmaktadır. Ancak tüm bu dersler, yeni eğitim programı içeriğinden çıkartılmış, yerini alabilecek dersler önerilmediği gibi, eklenen derslerin eğitim açısından faydalı olup olmadığı tartışılmamaktadır. Yeni İngiliz Dili Öğretmenliği programına bakıldığında dört ana kısım göze çarpmaktadır. Bunlar birinci sınıf ileri İngilizce dersleri, genel kültür dersleri, meslek bilgisi dersleri ve edebiyat dersleridir. Birinci sınıf 'okuma-yazma', 'bağlamsal dilbilgisi', 'dinleme ve sesletim' ve 'sözlü iletişim becerileri' dersleri dört temel beceri ve dilbilgisini öğrencilerde sağlamlaştırmak amacıyla tasarlanmış, genellikle öğrencilerin ilgili becerilere dair strateji bilgilerini geliştirebilecekleri derslerdir. Programa bu kısımda yeni eklenen ders de 'sözcük bilgisidir.' Edebiyat derslerinde okutulan edebi metinlerden öğrenilebilecek sözcük bilgisinin, programda yeni yer alan 'Sözcük Bilgisi' dersi ile karşılanabilmesi mümkün değildir. Yabancı dil yeterlik sınavını geçmiş, ileri İngilizce seviyesine sahip olan lisans öğrencilerinin kendi sözcük dağarcıklarını oluşturabilmeye aşamasına geldiği varsayılabilir. Ayrıca, birinci sınıf programında kullanılan ders kitaplarının gerçek kullanım dilini ne ölçüde yansıttıkları da tartışma konusudur.

Diğer bir ders grubu olan meslek bilgisi derslerinin büyük çoğunluğu diğer ilgili fakültelerden alındığı için ders içerikleri Türkçe yürütülmekte ve İngiliz dili kullanımına yönelik bir amaç hedeflenmemektedir. Kaldı ki, dersler İngilizce yürütülse dahi öğrencilere ancak mesleki dil ile ilgili ifadeleri kazandıracak ve bunlar günlük dil ifadelerinden çok farklı olacaktır.

İlk iki sene programda bulunmayan edebiyat derslerine, üçüncü sınıf birinci ve ikinci dönemde yer verilmektedir. İki dönemde toplam iki ders olarak düzenlenmiştir. Bu iki ders ile ilgili dipnotla açıklama yapılmış ve derslerin alınması zorunlu kılınmıştır. Ancak, "fakülte yönetimi, bu ders yerine, farklı bir ders tercihi yapabilecektir" ifadesi de eklenmiştir (Kavak, Aydın, Akbaba, 2007: 66). Programda zorunlu ders gibi görünen ve sadece iki derse indirgenmiş edebiyat dersleri, aslında fakülte yönetiminin kararına bırakılmış, istendiğinde programdan çıkarılma alternatifi ile sunulmuştur.

Lisans programı üçüncü yıl ders programında edebiyat ve dil öğretimi dersine yer verilmiştir. Sadece iki dönem edebiyat dersi gören öğrencilerin hemen sonrasında edebi metinleri dil öğretiminde kullanmayı amaçlayan bir derste başarılı olabilecekleri yargısının titizlikle incelenmesi gerekmektedir. Yabancı dilin edebiyatına dair sadece altı kredilik bir ders birikimi ile, ileride öğretmen olarak çalışacak öğrencilerimize derslerinde edebiyat kullanımını öğretmek ve sevdirmek güç görünmektedir. Kaldı ki, bu derslerin de İngiliz edebiyatı dersleri gibi, gerekli görüldüğü takdirde kaldırılma kararı fakülteye verilmiş ve dersler zorunlu ders olmaktan çıkarılmıştır. Edebiyat ve dil öğretimi derslerinin içeriğinde dil öğretim metodlarına da yer verileceğinden, öğrenciler yine yeterince İngilizce edebi metin okumaktan mahrum kalacaklardır.

Eski ve yeni program karşılaştırıldığında, edebiyat dersleri açısından bir başka durum daha göze çarpmaktadır. Eski programda öğrenciler toplam on sekiz kredilik edebiyat dersi almakta iken, yeni programda sadece on iki kredilik edebiyat dersi bulunmaktadır. Eski programdaki edebiyat dersleri aşağıda belirtildiği gibidir:

İngiliz Edebiyatına Giriş I
İngiliz Edebiyatına Giriş II
Kısa Öykü İnceleme ve Öğretimi
Roman İnceleme ve Öğretimi
Drama (Oyun) İnceleme ve Öğretimi
Şiir İnceleme ve Öğretimi

Yeni programda önerilen toplam dört ders, öğrenciler için ne sayıca ne de içerik açısından yeterlidir. Arıkan'ın (2005) İngilizce öğretmenliği öğrencilerinden toplanan nicel ve nitel verilere dayalı çalışmasında, öğrencilerin edebiyat derslerini çok yararlı buldukları sonucuna varılmıştır. İlgili çalışmaya katılan öğrenciler, bölümde aldıkları edebiyat derslerinin dil becerilerini geliştirmede, hedef kültürü öğrenmede ve dünya görüşü edinmede çok önemli bir yerinin olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, çalışmaya katılan öğrenciler, 'Sözcük Öğrenimi için Edebiyat' ve 'Film ve Edebiyat' gibi derslerin de eğitim programlarına eklenmesi gerektiğine dair görüş belirtmiştir. Dolayısıyla, ileride öğretecekleri dilin kültür bilgisine ve toplumedim ifadelerine ihtiyaç duyacak olan öğretmen adaylarının, hedef dilin edebiyatı gibi bir kültür ve bilgi kaynağından faydalanmaları mevcut program ile maalesef sekteye uğramıştır. Dil eğitimi alan öğretmen adaylarının toplumedim yeterlik düzeylerinin daha ileri seviyelere taşınması adına edebiyat ve kültür öğretiminin olabildiğince eğitim programına dahil edilmesi olumlu bir gelişme olacaktır. Zaman içinde, eğitim programımızdaki bu açığın farkedilip yeniden düzenlemeye gidilmesi eğitim ve öğretim adına yararlı bir adım olacaktır.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma "15. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi", 2006, Muğla, konferansında sunulan sözlü bildiriye kısmen dayandırılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Alagözlü, N. and Büyüköztürk, Ş., (2009). Aural pragmatic comprehension. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*. Vol.: 3(2), 83-92.
- Arıkan, A., (2005). An evaluation of literature component of Hacettepe University English language teaching department. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Vol.: 29, 27-33.
- Blum-Kulka, S. and House, J., (1989). Cross-cultural and situational variation in requestive behavior in five languages. In S. Blum-Kulka, J. House, & G. Kasper (Eds.), *Cross-cultural pragmatics* (pp.123-154) Norwood, NJ: Ablex.
- Canale, M., (1983). From communicative competence to language pedagogy. In J. Richards & J. Schmidt (Eds.), *Language and communication*. London: Longman.
- Eisenstein, M. and Bodman, J.W., (1986). "I very appreciate": Expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied Linguistics* 7: 166-85.
- Fraser, B., (1990). Perspectives of politeness. *Journal of Pragmatics*, 14, 219-236.
- Freud, S., (1957). The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud volume XIII. Totem and taboo. London: The Hogarth Press.
- Gairns, R. and Redman, R., (1986). *Working with words: A guide to teaching and learning vocabulary*. Cambridge: Cambridge university press.
- Kawate-Mierzejewska, M., (2003). What is the relevance of sociopragmatic failure to language Teaching? *The Language Teacher Online*. Alıntı: 17.03.2003. www.jaltpublications.org/tlt/articles/2003/05/kawate_mierzejewska
- Kasper, G., (1997). Can pragmatic competence be taught? Second language teaching and curriculum center. University of Hawaii. Alıntı: 17.03.2004. www.hawaii.edu/Net Works/
- Kavak, Y., Aydın, A. ve Akbaba, S., (2007). Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007): Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi. T.C. Yükseköğretim Kurulu. <http://www.yok.gov.tr/content/view/16/52/>. 17.12.2009
- Leech, G., (1983). *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Newmark, L., (1966). How not to interfere with language learning. *Language Learning: The Individual and the Process*. *International Journal of American Linguistics* 40: 77-83.
- Olshtain, E. (1989). Apologies across language. In S. Blum-Kulka, J. House, & G. Kasper (Eds.), *Cross-cultural pragmatics* (pp.155-173) Norwood, NJ: Ablex.
- Olshtain, E. and Cohen, A., (1991). Teaching speech act behavior to nonnative speakers in M. Celce-Murcia (Ed.) *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Boston: Heinle & Heinle Publishers.

- O'Hara, C.R., (1993). Language and meaning. Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Richards, J.C. and Sukwiwat, M., (1983). Language transfer and conversational competence", *Applied Linguistics* 4: 2, 113-125.
- Rivers, W.M., (1981). Teaching foreign-language skills. Chicago: University of Chicago Press.
- Scarcella, R., (1979). On speaking politely in a second language. On TESOL '79. Washington, Dc: TESOL.
- Summers, D., (Ed.) (1989). Longman dictionary of contemporary English. Essex: Longman.
- Takahashi, S. and Beebe, L.M., (1993). Cross-linguistic influence in the speech act of correction. In G. Kasper & S. Blum-Kulka (Eds.), *Interlanguage pragmatics* (sf. 138-157). New York: Oxford University Press.
- Tannen, D. and Öztek, P.C., (1981). "Health to our mouths: Formulaic expressions in Turkish and Greek" in F. Coulmas (Ed.): *Conversational routine*. The Hague: Mouton.
- Thomas, J., (1983). Cross-cultural pragmatics failure. *Applied Linguistics*, 4, 91-112.
- Wilkins, D.A., (1972). *Linguistics in language teaching*. London: Edward Arnold. www.writingenglish.com/slang.htm Alıntı: 02.05.2008